

CZU: 14

ÎNSEMNĂTATEA CONCEPȚIILOR LUI BOGDAN PETRICEICU HAȘDEU PENTRU CONTEMPORANEITATE

Svetlana COANDĂ

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol sunt analizate activitatea și concepțiile lui B.P. Hașdeu – unul dintre marii cărturari ai neamului românesc, un om erudit, un adevărat enciclopedist, care s-a manifestat plenar în diverse domenii: istoric și filosof, lingvist și filolog, ziarist, pedagog, prozator și dramaturg, critic și istoric literar, folclorist, publicist, jurist și politician. Sunt evidențiate ideile lui cu referire la concordanța dintre factorii naturali și factorii spirituali în devenirea unui popor, la comunicarea și asimilarea valorilor culturii, cultura fiind, după ferma sa convingere, manifestarea continuității unui popor prin cele mai importante, deosebite și durabile valori ale sale. Este studiat raportul dintre național și universal în cultură, menționându-se că B.P. Hașdeu se pronunța pentru o îmbinare armonioasă a lor, respingea categoric cosmopolitismul și considera că fiecare cultură națională conține un șir de valori de talie universală, dar are și specificul său inconfundabil, care asigură varietatea și viabilitatea culturilor.

În concluzie se menționează că B.P. Hașdeu era ferm convins că încadrarea în cultura europeană și universală e posibilă doar prin păstrarea și promovarea valorilor naționale, în primul rând fiind limba, istoria, cultura, și că ideile acestui mare gânditor român sunt actuale și își păstrează importanța pentru tânăra generație.

Cuvinte-cheie: cultură, comunicare culturală, național și universal în cultură, cosmopolitism, naționalism, patriotism, adevăr științific, valori naționale, valori general-umane.

THE SIGNIFICANCE OF BOGDAN PETRICEICU HASDEU'S CONCEPTS FOR THE CONTEMPORAN TIME

In this article, we analyse B.P. Hasdeu's activity and concepts – one of the great scholars of the Romanian nation, a learned person, a true encyclopedist, who has manifested himself in various fields: as a historian and philosopher, linguist and philologist, journalist, pedagogue, prose writer and playwright, critic and literary historian, folklorist, journalist, lawyer and politician. His ideas are highlighted in terms of the reconciliation between natural factors and spiritual factors in the formation of a people, the communication and assimilation of the values of culture, the culture being, after his conviction, the manifestation of the continuity of a people through their most important, distinct and durable values. The relationship between the national and the universal in culture is studied, mentioning that B.P. Hasdeu pronounced for a harmonious combination of them, categorically rejected cosmopolitanism and considered that each national culture contains a series of universal values but also its unmistakable specificity, which ensures the variety and viability of cultures.

In conclusion, it is mentioned that B.P. Hasdeu was firmly convinced that framing European and universal culture is possible only by preserving and promoting national values, primarily language, history, culture, and that the ideas of this great Romanian thinker are current and retain their importance for the younger generation.

Keywords: culture, cultural, national and universal communication in culture, cosmopolitanism, nationalism, patriotism, scientific truth, national values, general-human values.

Introducere

Anul acesta marcăm 180 de ani de la nașterea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu – unul dintre marii cărturari ai neamului românesc, un om erudit, un adevărat enciclopedist, care s-a manifestat plenar în diverse domenii: istoric și filosof, lingvist și filolog, ziarist, pedagog, prozator și dramaturg, critic și istoric literar, folclorist, publicist, jurist și politician.

Concepțiile lui Bogdan Petriceicu Hașdeu continuă să fie actuale, să-și păstreze însemnătatea, el înscriindu-se în rândul marilor gânditori, al marilor personalități din istoria omenirii, care rămân mereu contemporanii noștri, activitatea lor fiind o călăuză, un model pentru noile generații.

B.P. Hașdeu s-a născut la 26 februarie 1838, în comuna Cristinești, județul Hotin, în familia marelui gânditor (istoric, filosof, publicist) Alexandru Hâjdeu și a Elisabetei Dauszka. De la naștere, B.P. Hașdeu avea numele Tadeu Hâjdeu. Mai târziu și-a schimbat prenumele din Tadeu în Bogdan – corespondentul românesc pentru polonezul Tadeu – adăugând la nume și Petriceicu, astfel dorind să arate înrudirea cu Ștefan Petriceicu, domnitor al Moldovei în secolul al XVII-lea (1672-1674), din care descindea după mamă.

A studiat dreptul, istoria și filologia la Universitatea din Harcov; ulterior a activat cu multă dăruire și profesionalism în diferite domenii: jurist (1857 – membru al tribunalului din Cahul), profesor de liceu și bibliotecar la Universitatea din Iași (1858), profesor de istorie și geografie la Școala reală din Iași (1860), director al Arhivelor Statului din București (1876-1900), concomitent, din 1878 a fost profesor de filologie comparată la Universitatea din București, deputat din partea Partidului Liberal în Parlamentul României.

Meritele lui B.P. Hașdeu, neobosit cercetător și deschizător de drumuri în mai multe domenii, au fost apreciate încă din tinerețe, el fiind ales în 1877, la vârsta de 39 de ani, membru al Academiei Române, ca recunoaștere a importanței întregii sale opere de până atunci, dar și ca apreciere a spiritului său enciclopedist. Iar în 1882 este ales în unanimitate membru al Societății Enciclopedice Române.

Nicolae Iorga îl considera pe B.P. Hașdeu „un deschizător de cale”, iar George Călinescu – „un geniu universal”, care „a izbutit aproape peste tot”. Mircea Eliade îl aprecia ca „românul cel mai învățat al secolului XIX”, „geniu universal și mare scriitor”, „geniu al neamului românesc”, „omul cel mai universal al vremii sale” [1]. Uluit de „mulțimea cunoștințelor sale și... noutatea științelor” pe care le stăpânea B.P. Hașdeu încă din tinerețe, M.Eliade scria despre publicistica lui: „Citate în toate limbile slave, în greacă și latină, în limbile romanice și germană – vastă orientare în economie politică, științele juridice, arta militară, iconografie, științe naturale, lasau pe drept cuvânt impresia unui Pico della Mirandola” [2].

Și Mihai Eminescu a apreciat înalt activitatea lui B.P. Hașdeu, în special ca istoric și arhivist, ca cercetător al istoriei naționale, „iubitor și editor de izvoare”, menționând, într-un articol din 1882, că Hașdeu întrunește „cele două calități ce caracterizează inteligențele geniale: memoria și judecata – cunoscând o sumă de limbi vii, istoria noastră se reconstruiește piatră cu piatră, manifestare uniformă a unui singur geniu național, a geniului poporului românesc... Ceea ce dezgroapă prin aceste documente istorice și lingvistice nu sunt doar materialuri de interes arheologic, ci e România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înlătură păturile suprapuse de ruine și barbarie”.

La rândul său, B.P. Hașdeu îl recomanda, în a.1884, pe Mihai Eminescu pentru ocuparea postului de arhivist la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, dat fiind faptul că Eminescu, scria Hașdeu, posedă „cunoștințe foarte serioase în istorie și paleografie română.” Este o mărturie frumoasă și un minunat exemplu de colaborare a acestor două personalități geniale ale istoriei noastre.

Vastitatea și profunzimea operei lui B.P. Hașdeu

Însemnătatea pentru contemporaneitate a lui B.P. Hașdeu e determinată, incontestabil, de vastitatea și profunzimea operei sale, care își păstrează valoarea și în zilele noastre. Vom menționa aici doar cele mai importante lucrări din diverse domenii de activitate ale lui Bogdan Petriceicu Hașdeu:

✓ Lucrări istorice: *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865, ed. a II-a, 1894); *Arhiva istorică a României* (Iași, 1865-1867, 3 volume), în care multe documente vechi străine (inclusiv slavone) și românești au fost editate pentru prima dată; *Istoria antică a Românilor* (1875), în care începe investigațiile critice asupra istoriei României; *Istoria critică a românilor* (1872-1874), în care își propune studierea secolului al XIV-lea, a epocii înființării formațiunilor statale românești din nordul Dunării.

✓ Lucrări de filologie și lingvistică: *Cuvente den bătrâni* (1878-1879, 2 volume), prin care B.P. Hașdeu s-a afirmat ca primul exeget al literaturii apocrife din România, lucrare pentru care este premiat, în 1880, de Academia Română și înalt apreciat de specialiști în domeniu. „Toți câți se vor ocupa cu istoria limbii române vor fi nevoiți să recurgă la această operă ca la mijlocul cel mai indispensabil, și chiar dacă n-ar mai fi publicat nimic afară de Cuvente, Hașdeu tot și-ar mai fi putut avea un nume nemuritor în istoria filologiei române și și-ar fi câștigat – pe drept – recunoștința noastră continuă”, menționa G.Weigand; *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887-1898, 4 volume) – o adevărată operă monumentală, un amplu dicționar enciclopedic al limbii române, subintitulat și *Dicționarul limbii istorice și poporane*, deoarece se referea nu doar la limba literară de atunci, ci, îndeosebi, la limba vorbită și la limba veche. Cu regret, din cauza dimensiunilor deosebit de vaste ale proiectului, dar și din cauza că Academia a stabilit alte norme pentru noul dicționar și nu a mai finanțat lucrarea lui, B.P. Hașdeu a ajuns doar până la definiția cuvântului *bărbat*. Aprecierile sunt dintre cele mai înalte: „Hașdeu a voit să facă din Etymologicum un monument al culturii poporului nostru. El nu se mărginește să explice cuvintele pentru necesități practice curente, ci urmărește fiecare cuvânt din toată istoria lui complexă, în toate epocile, în graiul popular, ca și în limba literară. Aproape fiecare cuvânt constituie o monografie în care se înfățișează sensul și răspândirea lui precum și credințele legate de el”, menționa D.Macrea.

✓ Opere literare: Drama *Răzvan și Vidra* – expresie a originalității în gândire, a erudiției profunde și a imaginației vaste. Această dramă e prezentată și astăzi cu succes pe scena teatrelor din România și din Republica Moldova; Nuvele: *Duduca Mamuca* (1861, 1864), pentru care a avut la Iași un proces legat de un fragment din această nuvelă, considerat imoral, dar a fost achitat după ce s-a apărat singur în fața instanței; *Volume de poezii* (1852-1854, 1872, 1873), volumul *Sarcasm și ideal* (1897) etc.

Bogdan Petriceicu Hașdeu a dezvoltat și o imensă activitate editorială incluzând numeroase ziare și reviste prestigioase: ziarul **România** (1858, Iași), în care promova ideile pașoptismului; revista **Foiță de istorie și literatură** (1859, Iași), în care publică studiul *Pierit-au dacii?*; revista **Lumina** (1863, Iași), unde tipărește drama *Răposatul postelnic*; revista **Aghiuță** (1864, București), în care publică, cu modificări, nuvela *Duduca Mamuca*, cu titlul *Micuța sau Trei zile și trei nopți din viața unui student*; revista **Arhiva istorică a României** (1864, București); revistele **Satyrul** (1866, București); **Revista Nouă** (1868, București) și **Revista contemporană** (1868, București); ziarul **Traian** (1869, București), în care se publică articole politice și literare și în care se promovează, după modelul *Daciei literare*, ideea literaturii naționale; revista **Columna lui Traian** (1870-1877; 1882-1889, București), în care apare poezia *Odă la ciocoi*. Revista avea un pronunțat caracter antidinastic și era considerată, pe bună dreptate, cea mai bună revistă filologică din România, în care B.P. Hașdeu a pus, datorită studiilor sale, baza științei etnopsihologice în România; **Revista literară și științifică** (1876, București); **Revista nouă** (1887, București), la care B.P. Hașdeu era director, redactori fiind Al.Vlahuță, Delavrancea ș.a.

B.P. Hașdeu s-a manifestat excelent și ca bibliotecar, ocupându-se de fondul de carte și de organizarea Bibliotecii Arhivelor București, a sucursalei arhivelor Iași. A scris zeci de demersuri, cereri pentru obținerea de fonduri și a cumpărat, personal, sute de cărți din librăriile europene (printre acestea se aflau și ediții de documente, cronică, gramatici, albume de paleografie, lexicoane, atlase etc.). A inițiat și schimbul de publicații, mai ales cu cărțile sale, pentru a aduce la Biblioteca Arhivelor alte cărți valoroase.

Bogdan Petriceicu Hașdeu este considerat, absolut îndreptățit, întemeietorul etnologiei și al etnopsihologiei în România, deci a adus un aport considerabil și la dezvoltarea antropologiei.

El se pronunța hotărât pentru elaborarea unei istorii a civilizației și culturii române. Aplicând metodologia modernă (metoda anchetelor etnologice indirecte; metoda comparativ-istorică; metoda interpretării genetice și semantice), a adunat un material imens cu referire la geneza limbii române, tipurile de folclor, etnogeneza, cultura populară, datini, tradiții, terminologia domestică, onomastica tradițională etc. Suntem convingși că aceste cercetări, precum și metodele utilizate de B.P. Hașdeu, rămân importante și servesc exemplu pentru studenții de azi, pentru toți cercetătorii în domeniul antropologiei, etnologiei etc.

Un citat celebru din opera lui B.P. Hașdeu spune: „Cele mai bune cărți nu sunt tocmai acelea care ne învață, ci acelea care ne fac a cugeta peste cele cuprinse în ele”. Printre acestea sunt și lucrările lui B.P. Hașdeu care și ne învață, și ne fac a cugeta. Marele nostru predecesor este important pentru contemporaneitate atât prin vastitatea activității sale teoretice și practice în diverse domenii, cât și prin mesajul operei sale, deosebit de actual.

Promovarea valorilor naționale și a celor general-umane

Gânditorul român întrevide o strânsă concordanță între factorii naturali și factorii spirituali în devenirea unui popor, expunând o viziune originală despre unitatea dintre „natura pământului” și „natura neamului”: „O națiune presupune două elemente constitutive, un pământ și un neam... Unirea dintre pământ și neam, pe baza căreia se înalță o națiune, e atât de strânsă, încât pământul răsfrânge în toate ale sale imaginea neamului și neamul răsfrânge în toate ale sale imaginea pământului”, menționa B.P. Hașdeu în lucrarea sa *Istoria critică a românilor* [3].

Considerăm că accentuarea strânsei legături și unități a pământului cu spiritul neamului, cu caracterul național, cu însăși esența națiunii este foarte importantă, actuală și profund semnificativă pentru situația creată astăzi la noi, când lipsește o idee unificatoare a neamului, a poporului, când mulți își părăsesc pământul natal. De asemenea, e importantă concluzia lui B.P. Hașdeu și în aspect ecologic și etico-moral; altfel spus, în aspectul ecologiei naturii și al ecologiei spiritului. Teza lui: *Pământul răsfrânge în toate ale sale imaginea neamului și neamul răsfrânge în toate ale sale imaginea pământului* sună ca o avertizare profetică a marelui nostru înaintaș, că o atitudine iresponsabilă, necugetată, dăunătoare, distrugătoare față de pământul natal amenință nu doar mediul natural în care trăim, dar și însăși ființa noastră națională, identitatea noastră, acel „element viguros” care ne determină ca neam [4].

O temă amplă la B.P. Hașdeu, deosebit de importantă în condițiile actuale ale globalizării, ale integrării europene, este tema comunicării și asimilării valorilor culturii. El vorbește despre procesul de comunicare și continuitate dintre culturi, cultura fiind, după ferma sa convingere, manifestarea continuității unui popor prin cele mai importante, deosebite și durabile valori ale sale. Abordând problema raportului dintre național și universal în cultură, Hașdeu se pronunța pentru o îmbinare armonioasă a lor, fără o prevalare a unuia asupra celuilalt. El respingea categoric cosmopolitismul și considera că fiecare cultură națională conține un șir de valori de talie universală, dar are și specificul său inconfundabil, care asigură varietatea și viabilitatea culturilor. O unificare de principii a culturilor ar „distrage varietatea, reducând armonia la un singur ton, încarcând lumina într-o singură rază, negând originalitatea prin imitațiune, sugrumând entuziasmul prin apatie, înlocuind lupta cu inerția și depunând viața în mormânt”, menționa gânditorul român în articolul *Cosmopolitism și naționalism*.

Toate aceste concluzii ale sale B.P. Hașdeu le fundamenta prin cercetări etnologice concrete.

Datorită chestionarelor referitoare la limbă, folclor, obiceiuri juridice, tradiții etc., elaborate și aplicate de el, B.P. Hașdeu a adunat un material imens cu referire la geneza limbii române, tipurile de folclor, cultura populară, datini, tradiții, onomastica tradițională etc., devenind, astfel, după cum am menționat mai sus, întemeietorul etnologiei și al etnopsihologiei în România, contribuind prin aceasta și la dezvoltarea antropologiei. În lucrările *Cuvențe din bătrâni* (3 volume), *Magnum Etimologium Romaniae* (4 volume) – adevărat monument de cultură, definit de autor „o enciclopedie a traiului [...] întreg, trecut și prezent al poporului”, B.P. Hașdeu se pronunța pentru elaborarea unei istorii a civilizației și culturii române.

Bogdan Petriceicu Hașdeu evocă în operele sale bogăția spirituală a poporului român, valoarea folclorului, a tradițiilor populare perene. Convingerea fermă a gânditorului este că această zestre națională, această moștenire populară este una dintre cele mai autentice surse istorice, îndemnând-ne să studiem această „fântână istorică”, fapt ce ar contribui la cunoașterea mai profundă a caracterului, limbii, vieții și a obiceiurilor poporului nostru [5]. Cultura tradițională, sau cum o numea B.P. Hașdeu creația poporană, este o filosofie practică, este „o enciclopedie haotică, după care un observator filosof poate judeca tot ce știe și tot ce crede o națiune”. Actualmente se atestă o creștere a atenției față de valorile naționale, o revigurare a lor – mărtisorul, iia, țesutul covoarelor, creația populară etc., aceasta fiind în deplină concordanță cu idealurile lui B.P. Hașdeu, care era ferm convins că încadrarea în cultura europeană și universală e posibilă doar prin păstrarea, promovarea și multiplicarea valorilor naționale, în primul rând a limbii, istoriei și culturii.

Așadar, însemnătatea concepțiilor lui B.P. Hașdeu pentru contemporaneitate este incontestabilă, fiind una deosebită și absolut evidentă, îndeosebi acum, când ne determinăm identitatea noastră națională, când trebuie să ne cunoaștem cât mai profund istoria neamului, istoria dezvoltării limbii, fazele evoluției limbii, valorile naționale, pentru a ne integra în Uniunea Europeană, păstrându-ne, totodată, specificul, identitatea.

Își păstrează importanța reflecțiile lui B.P. Hașdeu despre adevăr. El recunoștea primatul absolut al adevărului științific. În lucrările sale își exprimă convingerea că „misiunea științei” este „de a mări sfera adevărului și de a restrânge pe cea a erorii”. Prin urmare, arăta Hașdeu, „pe tărâmul științific, în viitor, ca și până acum, nu ne vom sfii niciodată a spune purul adevăr, fie el plăcut sau urât” ; „Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes, fie acesta de orice natură, căci falsificându-se o singură verigă nu vom mai putea înțelege totalitatea catenei” [6]. Nici chiar patriotismul, dragostea de țară nu trebuie să-l împiedice pe savant, pe cercetător în elucidarea adevărului. „Dacă veritatea nu se împacă cu interesul național, nu rămâne decât a sacrifica pe acesta din urmă, ori a zice adio istoriei, una din două”, afirma categoric B.P. Hașdeu [7].

Actuale și importante sunt tezele lui B.P. Hașdeu despre patriotism, promovarea culturii naționale, dragostea față de limba română, grija pentru destinul poporului și al limbii române.

În Republica Moldova noi avem o zi – 31 august, când în fiecare an sărbătorim ziua limbii noastre, cea română; există și o zi internațională a limbii materne – 21 februarie, declarată de UNESCO în anul 1999. În această ordine de idei se înscriu gândurile lui Bogdan Petriceicu Hașdeu exprimate în poezia **Să vorbim românește:**

„Cugetarea românească / Are portul românesc:
Nu lăsați dar s-o ciontească / Cei ce limba ni-o pocesc.
Sucind limba românească, / Stricând graiul strămoșesc,
După moda franțuzească, / Sau cu modul latinesc...”

Observăm cât de actuale sunt aceste convingeri și povețe ale lui B.P. Hașdeu. Deci, să fim atenți cum vorbim, să ne cultivăm limba, să n-o pocim. Este o cerință deosebit de actuală și astăzi (trebuie să constatăm

cu regret), când ne „sucim” limba, graiul strămoșesc nu doar „după moda franceză”, dar și după moda rusească, și după cea engleză etc.

Să ținem minte sfatul marelui nostru savant și să-i îndreptăm încrederea:

„Românimea cât trăiește / Graiul nu și-l va lăsa;

Să vorbim dar românește. / Orice neam în limba sa!”

Sentimentele de patriotism ale lui B.P. Hașdeu sunt exprimate și în poezia **Sunt român**:

„Eu din români îmi trag sorgintea

C-o sfântă dragoste-i iubesc

Și pentru tot ce-i românesc,

oricând, și brațele și mintea

și sufletul mi le jertfesc.”

Promotor și susținător al unirii principatelor, B.P. Hașdeu afirma: „Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pământului; există o singură Românie, există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul”. Patriotismul este dreptul cel mai scump și cea mai sacră datorie a fiecărui cetățean, susținea el (*Lumina pentru toți*); nu contează orientarea politică: „Fii liberal sau conservator, fii cum știi, dar crede în patrie”, menționa gânditorul român. În condițiile proceselor de integrare europeană sunt deosebit de binevenite următoarele reflecții ale lui B.P. Hașdeu: „Ce este Românismul? El este pentru noi prima condițiune ca să putem iubi Umanitatea. El este pentru noi prima condițiune ca să putem iubi Libertatea. El este pentru noi prima condițiune ca să putem iubi Adevărul. Românismul este Umanitate, Libertate și Adevăr”. Concluzia care reiese din aceste afirmații ale lui B.P. Hașdeu este că doar menținând și promovând valorile naționale putem promova valorile general-umane.

Credința în Dumnezeu este, de asemenea, o dimensiune importantă a personalității lui B.P. Hașdeu. În operele sale el evocă potențialul umanist al religiei creștine, manifestat prin valorile morale pe care le promovează aceasta. B.P. Hașdeu a împărtășit profunde convingeri religioase. El chiar a formulat o „Lege religioasă”, după care se ghida: „Crede... Crede în Dumnezeu. Crede în nemurirea sufletului. Crede în darul comunicării cu cei duși”, care i-a fost un sprijin, un suport spiritual în marea tragedie a vieții sale – moartea prematură, la nici 19 ani, a unicei sale fiice, Iulia.

Dumnezeu este iubire, afirma B.P. Hașdeu în consens cu Platon și cu Sf. Augustin. În poemul **Dumnezeu** el îl numește pe Dumnezeu „Infinitul cel mare”, a cărui esență este iubirea, din care descind toate formele creației:

„Extazul mă răpește. Aud Divinitatea:

„Mă-ntrebi: ce-s Eu? iubire. Mă-ntrebi: ce fac? iubesc.

De n-aș urzi, pe cine Mi-aș revărsa iubirea?

Ca să iubesc, Mă sfâșii, urzind din Mine lumi!”

Pentru B.P. Hașdeu credința în Dumnezeu reprezintă un suport, un garant ce postulează libertatea, dreptatea, nemurirea, salvându-l pe om de la căderea în deznădejde, în decepție și pesimism. Pierderea credinței, a sacrului este interpretată de el ca o decădere, o degradare a moralității și, deci, ca o diminuare a gradului de civilizație al societății. Pe fațada castelului de la Câmpina erau două motto-uri: „Pro fide et patria” – „Pentru Credință și Țară” și „E pur si muove” – „Și totuși se mișcă”.

În corespundere cu esența divină trebuie să fie, menționa B.P. Hașdeu, și legile morale, și legile sociale. El le formulează în modul următor:

Legea morală: „Iubește si ajută... Iubește și ajută neamul. Iubește și ajută pe cine te ajută și te iubește. Iubește și ajută fără a precugeta la folosul tău.”

Legea socială: „Nu necinști... Nu necinști pe tine însuși, ca sa te cinstească alții. Nu necinști pe alții, ca să te cinstești pe tine însuși. Nu necinști munca, căci munca e viața.”

Aceste povești erau scrise și pe pereții cavoului fiicei sale, Iulia Hașdeu.

B.P. Hașdeu ne poate fi și un model de părinte, de atitudine, dragoste și atenție paternă, pe care el a manifestat-o față de fiica sa – Iulia, un copil deosebit de dotat, care de foarte timpuriu știa să citească, să scrie și compunea poezii, iar la opt ani își dădea examenele pentru cursul primar și cunoștea deja limbile franceză, germană și engleză. Tot ce citea și învăța Iulia (poeziile lui Alecsandri și Bolintineanu, fabulele lui La Fontaine, versuri din manualele germane și franceze, gramatica, istoria românilor etc.) era comentat îndelung cu tatăl său, deoarece Iulia punea întrebări complicate pe teme de religie, filosofie etc.: despre originea vieții,

despre divinitate și misterul morții ș.a. La doar 17 ani ea devine studentă la Facultatea de Litere a Universității Sorbona, fiind prima femeie din România care a studiat în aceasta prestigioasă Universitate.

Desigur, ca orice părinte, Bogdan Petriceicu Hașdeu era foarte mândru de succesele și inteligența fiicei sale și îi dădea multe sfaturi utile. Astfel, apreciind interesul ei pentru filosofie, B.P. Hașdeu îi scria Iuliei Hașdeu în 1886: „Filosofia de astăzi, așa cum a întemeiat-o Auguste Comte și a dezvoltat-o Herbert Spencer, este o sinteză a științelor naturale, într-o strânsă legătură cu anatomia, cu fiziologia, cu patologia. A trecut epoca silogismelor și a speculațiilor curat metafizice, care se reduceau la o simplă ceartă pentru cuvinte... Orice filosofie... este astăzi și trebuie să fie experimentală” [8].

Dragostea, legătura spirituală dintre fiică și tată au fost atât de puternice, încât au sfidat chiar moartea. El credea ca fiica, de acolo, de sus, îl veghează și îi dictează comportamentul și că, în cursul ședințelor de spiritism, Iulia i-a transmis următorul mesaj: „Sunt fericită; te iubesc; ne vom revedea; asta ar trebui să-ți ajungă”.

În 1896, în amintirea fiicei sale, B.P. Hașdeu face o donație de 50.000 de lei, din care, o dată la trei ani, să se distribuie premii pentru scrieri literare și construiește Castelul de la Câmpina, astăzi Muzeul Memorial Iulia Hașdeu de la Câmpina.

Concluzii

Bogdan Petriceicu Hașdeu a fost un mare savant enciclopedist, proeminent om de cultură român, patriot și, totodată, un pedagog iscusit și un tată iubitor. El era convins că încadrarea în cultura europeană și în cea universală e posibilă doar prin păstrarea și promovarea valorilor naționale, în primul rând a limbii, istoriei și culturii. Prin ideile expuse în opera sa, prin promovarea consecventă a valorilor naționale și general-umane, prin evidențierea concordanței dintre factorii naturali și factorii spirituali în devenirea unui popor, prin dragostea nemărginită pentru graiul strămoșesc și grija pentru a-l păstra, prin evocarea potențialului umanist al religiei creștine, B.P. Hașdeu rămâne marele nostru contemporan, care ne inspiră și ne mobilizează prin exemplul vieții și activității sale, ghidat de blazonul familiei Hașdeu – *Pro fide et patria* – și de dictonul lui Galileo Galilei – *E pur si muove*.

Referințe:

1. ELIADE, M. *Despre Eminescu și Hașdeu*. Iași, 1987, p.94,106,107.
2. Ibidem, p.63.
3. HAȘDEU, B.P. *Istoria critică a românilor*. București: Universitas, 1999, p.284-285.
4. Ibidem, p.273-276.
5. Ibidem, p.290.
6. Ibidem, p.63.
7. Ibidem, p.501-502.
8. Scrisoarea către Iulia Hașdeu din 3-15 iunie 1886. În: *Documente și manuscrise*, p.283-284.

Date despre autor:

Svetlana COANDĂ, doctor habilitat, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul Filosofie și Antropologie, USM.

E-mail: svcoanda @ gmail.com

Prezentat la 08.06.2018